

KIRÁLY LÁSZLÓ
Tisztamocsok feketefehér
 Erdélyi Híradó
 Kolozsvár, 2024

Tófalvi Előd

Hovalett fekete kakaskürt, idelent fehér az éjszaka

A *Tisztamocsok feketefehér* formai és nyelvi kísérletekkel, fanyar kedélyességgel, öniróniával, önreflexióval, önanalízissel teli, de fojtogató magánytól és bizakodó intelmektől sem mentes kötet. Diktatúra utáni ütemes helyzetjelentés a kollektív emlékezet haláltáncában.

Aki elejétől kezdi olvasni a könyvet, a *Bejárathoz* érkezik, és ha beleveti magát a szövegbe, lidércce, szekussá, hovaletté, moirává válhat, akik fontos kérdéseket tesznek fel: „ez ki” (7), „szívatsz” (7), „hülyéskedsz” (7), ráadásul „mit keres itt” (7), értve ez alatt Király Lászlót. A kötet ezzel az alkotóra tett határozott utalással mindekelőtt leszögezi, hogy Király László, a költő állandó, szerves része a szövegkorporusznak, amelybe belépünk, és amelyet végigolvasva azt a következtetést vonhatjuk le, hogy valóban szükségszerű és elengedhetetlen alkotórésznek bizonyul.

Már a kötet első versénél erős kompozíciós eszközök jelenléte észlelhető. A *Bejárata* igyekszik kijelölni a *Tisztamocsok feketefehér* hangulati irányvonalait, és megágyaz az utána következő számos versbeszélői pozíciónak. Felmerül a kérdés, hogy tulajdonképpen minek a bejárata a vers? A szükségszerű első oldalon található szöveg pusztán a könyvhöz kínál ajtót, vagy ennél többről van szó? Ha Király

László ennyire szervesen integrálódik a kötetbe, ezek a sorok az ő életébe, múltjába, költészetébe vezetnek? Vagy a poézis hátsó bejárata ez, ahol másnapos falvédők között „seggnyalász” (16) gondolatszekusok lézengenek? Esetleg a „hovalettekhez” (62) vezető út első lépcsőfoka a szöveg? A válasz nem egyszerű és nem is egyértelmű, de bizonyos fókig mindegyik elképzelhető, sőt sok más olvasat is lehetséges.

Ahogy fentebb említettem, a *Tisztamocsok feketefehérben* szereplő versek jellemzően önironikusak, ez a fanyar kedélyesség pedig felszabadítóan hat a kötet egészére, még a „leheletszikkasztó” (62) sorok között, a „rikoltó hajnal” (62) csendjében, a „Farkasnyomon, / nyúlcsapáson” (35) lépdelve is jelen van az önreflexió és a humoros önvizsgálat. Az önanalízis tehát a korpusz egészét tekintve hangsúlyos marad, mindemellett súlyos veszteségek feldolgozására, a velük való szembenézésre és a kényszerű elfogadásukra is kísérletet tesznek a szövegek. A kötetet lapozgatva Maurits Cornelis Escher kezei juthatnak eszünkbe, jobban mondva talán Escher Esterházyn átszűrt kezei, tehát „saját hajunknál fogva emeljük föl magunkat, vagyis kezünket Escher keze rajzolja, melyet kezünk rajzol”.¹ Hozzátenném: erdélyi kéz.

A *Tisztamocsok feketefehér* három ciklusból áll, a *Le-felé*, a *Cifrázatlan*, *Dísztelen* és a *Gyújtózsínór*, sorrendben tizenhat, tizenhét és tizenhárom verset tartalmaz. Mindhárom cikluscím kifejező, olyan lelkiállapotokat mutatnak meg, amelyek összefüggenek egymással, nem szorosan kapcsolódva, de mégis érezzük – ívet rajzolnak elénk.

A szövegek tematikái a ciklusokon belül is szerteágazók, de három olyan kérdéskör emelkedik ki belőlük, amelyek újra meg újra felbukkannak. A tematikus horgonyzók segíthetik az olvasó figyelmének megtartását, amíg végigér a formailag egyébként változatos anyagon. Ha már változatosság, fontosnak tartom kiemelni az első ciklus felépítését, amely a másodikhoz és harmadikhoz képest is eltérést mutat. A *Le-felé*ben minden versnek sorszámja van, ezek mellett szerepelnek a címek. A sorszámozás tudatos szerkesztésre enged következtetni, kapcsolódva ezzel az elemzés elején hangsúlyozott bejárat-allegóriához. Az az érzésünk támadhat végigolvasva a címeket, mintha egy teljes élet tartalomjegyzékét lapozgatnánk – fragmentált visszagondolást, a számadás, a fájdalmas elmúlás és a létezés kimerevített képeit.

1 ESTERHÁZY Péter, *A bermuda háromszög – A 21. század nyelvéről*, Élet és Irodalom 2002. január 18., www.es.hu/cikk/2003-01-03/esterhazy-peter/a-bermuda-haromszog.html.

Mindezt persze a már említett ironia és humor szövi át, a költői én tudja, meddig vegye és veheti magát komolyan, így a már-már magasztosnak, pátoszosnak ható sorok könnyedséggel és kedélyességgel telnek meg. Jó példa erre a szándékos helyesírási hibákkal teli *Másnapos falvédők* („HitRemény / Szeretett / EKető / Kelnekem” [11]) vagy a *Házsongárd* fejfa alakú képverse, ami arról szól, hogy a lírai én jó néhányszor meghalt már, de mindig közbejött valami.

Az első tematikus horgonyzó a költő, illetve a költőiség mibenlé-
tére, a vers, a versírás folyamatára, szerepére, mikéntjére, jelentőségére
irányuló reflexió. Ez olyannyira része a *Tisztamocsok feketefehérnek*,
hogy szinte bármelyik verset emelnénk ki, találnánk rá utalásokat,
félmondatokat vagy egészen konkrét, intelemszerű megszólalásokat,
mint például az *Idők tűnése* című vers harmadik szakaszának első
pár sorában, ami így szól:

Őt kell faggatni kitartón – a Költőt.
Aki vezet, föl-föl, nyaktörő ösvényeken;
s **ügyeli**² az eltévelyedőket
a riasztó, csapdás világok útjain,
süvöltő, elragadó szélvésznek idején,
azazhogy mindenkoron” (52)

Még éppen csak átléptük a kötet „küszöbét”, máris a 3. *Fedélzeten*
érezhetjük magunkat, ahonnan láthatjuk a versbeszélő „karcsú /
büszke / hajóit” (9) és a falra szögelt *Másnapos falvédőit*, kicsivel hát-
rébb pedig egy kimerevített látképet az ifjúságról. Itt ismét a költői
létről való játékos gondolkodással találkozunk – „[...] vannak (voltak),
akik ezerszer jobb költők (voltak), mint amilyen verset írtak” (15) –,
mintha csak azt boncolgatná a szöveg, kell-e ahhoz valaki verset ír-
jon, hogy költő legyen, és a költőséghez elég-e, ha valaki verset ír.
A *Tisztamocsok* ilyen kérdések megvitatására, felülvizsgálatára, vagyis
gondolkodásra hív. Az együtt gondolkodás ugyanakkor néha megbí-
csaklik, hiszen sokszor didaktizálóvá válik e jó szándékú tanítás,
mint például A *jó modorért* című versben, ugyanakkor a *Láthatár*.
A *tavaly(előtt)i hó*, vagy a már említett *Idők tűnése* című szövegekben
nyoma sincs a didaxisnak.

2 Kiemelés az eredetiben.

A második kérdéskör a Ceaușescu-diktatúrára való visszaemlékezés, annak utólagos és folyamatos értelmezése, a miatta kialakult beidegződések, önkorlátozások, bizalmatlanságok, a tanult tehetetlenség megvizsgálása, átkeretezése egy posztkommunista világban, valamint a rendszerváltozásban való csalódás. Példaként említem a 16. *Emléktúra* címet viselő művet. Ugyanakkor olyan verseket is tartalmaz a kötet, mint a 12. A „csábítók” című költemény, amely esetében nem lehetünk biztosak abban, hogy a „bőragacsos mosolyú »csábítók«” (18) egy tekintélyelvű rendszer szolgálatában állnak, vagy a jelenlegi világ új, de hasonlóan hűséges pártszolgálatosai, rosszakarói környékezik meg a költői ént. A vers ránk bizza e kettősségben rejlő tanulság felfedezését, és rávilágít olyan egyetemes emberi attribútumokra, mint a gyengeség, az önzés, a gyarlóság, az álnokság, melyek rendszertől és korszaktól függetlenül mindig is jelen voltak, és valószínűsíthetően a jövőben is jelen lesznek, hogy aláássák függetlenségünket és szabadságunkat.

Egy 2022-ben készült interjújában Király László arról beszél, hogy a rendszerváltás előtt „A jó erdélyi magyar versben két vers volt: egy a sorokban, egy a sorok között”.³ Bár az akkori rendszerből eredő fenyegetettség megszűnt, ezt a mögöttes, kettős jelentést Király László költészete a rendszerváltás óta is tartani látszik. Hogy megértsük a lassan negyven éve megbukott, több mint negyven éven át tartó diktatúra okozta megrázkódtatást, szükséges tudnunk, hogyan viszonyuljunk hozzá, hogyan és honnan nézzük, hogy minél szélesebb perspektívából vizsgálhassuk meg. Habár nosztalgiáról ez esetben szó sincs, mégis kulcsmondatnak tűnik idézni Dan Lungu a *Literának* adott interjújából, hogy „a viszonyulás egy ilyen hosszú időszakhoz másképp történik, mint egy pontszerű eseményhez”,⁴ főként akkor, ha az „befurakodott a bőr alá”⁵ is. Azt gondolom, a *Tisztamocok feketefehér* segít kívülről rálátni a diktatúra nehézségeire. Mi, akik már nem tapasztaltuk meg, hogy milyen érzés hosszú éveken át félelemben, állandó fenyegetettségben, bizonytalanságban élni, nem tudhatjuk, milyen sorok közötti lenyomatokat hagyna bennünk egy

3 SZÁVA Enikő, *Ha nem képzelte volna maga elé az olvasót, nem írt volna egy sort sem – Interjú Király László íróval*, kultura.hu/ha-nem-kepzelte-volna-maga-ele-az-olvasot-nem-irt volna-egy-sort-sem-interju-kiraly-laszlo-iroval.

4 TAMÁS Etelka, *Dan Lungu: Nosztalgiát érezni egy diktatúra iránt – interjú*, litera.hu/magazin/interju/dan-lungu-nosztalgiat-erezni-egy-diktatura-irant.html.

5 Uo.

elnyomórendszer gépezete, és ezek a lenyomatok milyen hosszan maradnának bennünk, miután az a rendszer összeomlana. A versek által azonban képesek lehetünk párbeszédet kezdeni a súlyról, ami a traumák átöröklése miatt ránk is nehezedik.

A harmadik kérdéskör az elmúlás, a veszteség kegyetlen valósága köré csoportosul. A versek jelentős részébe beszüremkedik a pályatársak, barátok, szeretők, rokonok, emlékek elvesztése. Még a kedélyesnek mondható *Két pengetős citerára* című szöveg is, amelyben a költői én Lövetei Lázár Lászlót képzeletben közeledni, a magány iszonytató sűrűjébe vezet. A versbeszélő veszteségérzése ciklusról ciklusra erősödik, olyannyira, hogy a harmadik, *Gyújtózsínór* címűben ez válik a legerősebb szervezőelvvé. A *Cifrázatlan, dísztelen* ciklus záró- és a kötet címadó verse egy vad, izgatott, lázálomszerű tombolás, haláltánc. A költői én *hovalettjei* jönnek vele szembe, kapkodva, sietve, dühösen nézi őket, jön „Bogdán, Csiki, Farkas, KAF, Mózes, Vári...” (65), és az emlékek „öröklét-illattal balzsamozzák” (65). Az első két ciklus tudatos szerkesztése után a harmadik kevésbé érezhető szikárnak, sokkal inkább tűnik úgy, mintha az elmúlás érzésének megfoghatatlan csöndje rendezné a verseket. Ebből a megfoghatatlan csöndből leginkább a *Szelíd szombat délelőtt. A tiszta beszéd* című költemény emelkedik ki, amely egy rövidtávúmemória-vizsgálat történéseit rögzíti, szinte lépésről lépésre. A költői ént megrendíti a rövid távú memóriájának lehetséges elvesztése, az eshetőségre mégis fanyar humorral reagál. Annak ellenére, hogy reflexszerűen lekicsinyli a problémát, ezzel széles körű társadalmi jelenségekre mutatva rá, mégis képes végül azt mondani: „Nem is volt olyan rossz” (97). A kötet egyik legszórakoztatóbb sora is ebben a versben található, ugyanis a vizsgálatot végző nő nem ismeri fel a nyolcvanadik évében járó költőt, és terápiaként azt javasolja neki, hogy olvasson és tanuljon meg verseket fejből, mert az segíteni fog: „szokott-e verseket olvasni amúgy, Király úr? Sose késő!” (96)

Az elmúlás letaglózó példajaként emelhető ki a *Takarodó*, amely a ciklus címadó verse után következik, és azon kevés szöveg közé tartozik, melyekben a lírai én úgy beszél elképzelt végzetéről („Megfűjják – úgy hallom – nemsokára” [83]), felismert gyöngeségeiről, sorsáról („Becsukhatom – csukom! – végre a gonosz ajtót” [83]), hogy a sorokban a humor egyáltalán nincs jelen. A szembesülés végén kizárólag némi bizakodás jelenik meg, hogy bár innen sehová sem vezet tovább az út, itt még fájdalom sincsen, azért mégis „VAGY / KI /

TUDJA!...” (85) A kötet utolsó előtti verseként helyet kapott Király László Al. Nyezvanov álnéven írt eddig ismeretlen költeménye, amelyet Al. New, vagyis Csiki László emlékének ajánl.

A hovalettek között nem botorkálni nehéz a „lomha ködben” (62), hanem emlékezni rájuk, minden lépésük helyére, minden általuk letaposott, tőlük elhajlott, belőlük újranoított fűszálra. Nem felejteni őket, vagyis mindenre figyelni embert próbáló feladat. Ez a mindenre figyelés lengi körül a kötet címadó szövegét, a *Tisztamocsok fekete-fehéret*. Annak ellenére, hogy az érkező hovalettek ártalmatlansága egyértelműnek látszik, mégis van valami egészen hátborzongató a megteremtett atmoszférában. Az emlékezés különös, mozgó, hovalett-panoptikumot teremt. A teljes kétségbeesés határán a lírai megszólaló képes felülemelkedni egy pillanatra a letargián, és humoros önmérsékletet gyakorol, amikor pedig hangos kiáltás szakadna ki belőle, megtorpan és azt mondja: „Ordítanék – ámde hátha Ők / éppen verset írnának, írnak?!” (66)

Nem utolsósorban szeretnék megemlíteni egy olyan szöveget, amely merőben eltér a kötet stílusától, nyelvi regiszterétől. Ez a *Vers szabáj nélkül (hejes írás előtti időből)* című szöveg. Itt a versbeszélő egy profánabb, kevésbé összetett, a maga egyszerűsége miatt mégis költői hangnemben szólal meg. A szándékolt helyesírási hibákkal teletűzdelt szöveg jellegzetes, köznyelvi, élőbeszédszerű hatást kelt, de archaizáló marad. A megalkotott nyelvezet érezhetően rendkívül közel áll Király Lászlóhoz, a soraiban felfedezhetjük azt a fajta érzelmi áramlást, amelyre Szemlér Ferenc⁶ már Király korai lírájában felfigyelt. Bár a költő akkori és mostani versei között jó néhány év eltelt, ez a fajta frissesség, az összes érzékünkre ható mindenség megverselése nemcsak megmaradt, hanem a maga sokféleségében kiteljesedett.

A *Tisztamocsok fekete-fehér* keretes szerkezetbe ágyazott. Az *In aeternum* utolsó versként a sehova érkezés érzését igyekszik megragadni, már-már testen kívüli állapotot jelenít meg, így a *Bejárat* ígéretével ellentétbe állítható.

6 SZEMPLÉR Ferenc, *Egy rendhagyó költő rendes versei*, Utunk 1969/9., 6.